

Ötletadó: SÁSS JÓZSEF

Ötletelés ideje: 1968.

TART.: KÖHESÉG, ARATÓMUNKÁSDOL AZ
URADALOMBAN

18 lap

FŐLÖVŐNY MUTATÓ: OSZTORÁN

SZAKMUTATÓ: XVII.
XIX.
XXI.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖRÖS

ÁRMEZÉTEL AZ EGYSÉGES LTK. 1990-es TÉTELE ALÓL

XVI Arató munkások az uraságnál.

IV/49/4.

Két kapás bandára emlékezek.

A Talián uraság kapásai meg a Svastics kapások.

A Talián kapások rátartósak voótak mert az uraságunk rangosabb voót. A Svastics uraság a Siklósi féle birtokon gazdálkodott. A Talián kapásai lenézték a Svasticsét, mert a Talián kapás bandájában nagy vót a főgyelóm. Nem vettek be mindenkit a bandába. Szófogadatlan kármás, csármás ember nem köllött. Taliányékhó kapásnak. Így a Svastics banda messzebb vót.

Nem voótak ám rongyabb embörök a Svastics kapásai sem. Inkább bátorabb, szómegmondobbak, - szólt megboldogult Ferka György bérmakómám. - Csak nem voótak beszariak. A Szászok. Polányiak voótak a zeesó emberek.

Eszembe gyutott: amikor a Százkáró vót a kapásgazda, aztán a Polányi Jóskának meleggye vót e ment a gyepübe, de későn gyütt vissza Észre vette a Káró de nem szót a gyerekeknek, hanem amikor még elment még tovább ott voót. Na oda ment a Káró füleinél fogva vezette vissza. Délebed után odavitt egy kalászos búza szálát.

- Gyere ide te gyerek!
odaszaladt- Tessék tessék felelt szaporán a Jóska.
- Áljj félábra!
Fölemelte a jobb lábát
-nem azt! A balt
Fölemelte a ballábát.
-Ne itt ez a szál buza.
Tartsad a kezedbe. ájj tovább félábon és mondogasd:
- „Ha nem szarok nyukszok”

Nagy nevetés támadt, mindenki a gyereket nevette. De a gyerek se hadta ám magát, csak úgy pörgött a nyelve úgy mondta ahogy ált félábon. A mi falunkban kevés voót a modós poógár ember. Jobnyira a ketés taarón keresték kenyerüket. Amel-lik hadnak voót egykis föödgye-de nagy családgya -el köllött nekik nekik mennyi képesnek, hogy meglegyen a betevője. Nr/ Pm. Megérlehetőséget betevőnek mondták. Se zsöllér, se pógár szokták mondaní. Aki csak az uraságnál dolgozott „porcijókötőnek” mondták. Vagy ha rosszat akartak mondaní akkor kódis kutyának mondták.

1. Kepés banda

1/a Nr. Huszonnégy kasza erő voót a Talliány uraságnál. Tizenkét bokor. Egy bokor állt két kaszából, két marokszedőből, egy kévekötből és egy kötélterittőből. A marokszedők váltották egymást, mert a második kasza után ráköllött hordányi az elsőrend maroktyaira.

A Svasticsékná öleg voót tizenkét kaszaerős banda. Meg nem köllött télen nyáron leszerződnyí. Ee járhattak máshová aratás meg masinyálás után. Szabadabbak voótak. De a Talliány kefésséi tudtak annyit keresnyí, hogy töbgyük vot mind egy fertáheles pógárnak. Pm. A fertálhely szekszíósoknak egyhold földjük volt minden szekszíós dülőben, meg a hozzá való kertek, kenderföldek. Tizenkét magyar hold legellő joggal együtt.

2. Kepésgazda

2/a A kepeésgazda mégegy hód vagyis kéthöd kukorica főödét kapott komvencióba. Azért össze szedte a bandát. Irányította a munkát a majorgazdával, meg az urasággal megbeszélte a tenni valókat. Kiosztotta a feles krumpli főödét meg a harmados kukoroca főödét. Irányította a kaszálásokat gyüjtéseket hordást, őszí ta- karodást a téli erdeji munkával együtt.

3. Szegődik

4. A szegődés irásos szerződében van lefektetvel. A jádi jegyzőt szokta kihozatnyí az uraság hintón szerződés irásra Osztopánba.

De megjelentek a kakas tollas csendőrök is a kösségi iroda környéken. Figyelté, hogy az emberek miről beszélgetnek és hogy az előre elkészített szerződést elfogadják. Ne merjenek lázítani el-
lene.

Az aratók étkezése.

Reggel Kötélcsinálás után, kenyér, szalonna sült vagy nyers, vörös hagymán tojás

Délben Balomfi husleves, pörkölt nokedlival vagy rizskásával vagy kocka metélttel vagy borsó főzelékkel. Költrétes, fánk, kalács. Aratás végén „végző rétes”.

Uzsonnára Uborkasaláta, hüvejes paprikával.

Vacsorára Paprikás krumpli, vagy déli ebéd maradék.

Régen 1900 előtt

Katraboca leves husos káposzta töltött borsó tikhussal. Bubuta mákos vagy turos lepényből.

Fölöstökömre szalonna

Uzsonnára meggy kenyérrel

Vacsora déli maradék, kalács, napi bor adag.

Szép mázos virágos cserép edénybe vitték az ételt cifrák vótak a tálak is fazekak is. A véka tetején himes fehér abroszok mosolyogtak a déli napsütésben.

Édesapám elbeszélése alapján az ő fiatal korában kosztos aratók vótak. Szamár kordén vitték ki a mezőre az elemorzsiát Pm Egésznapi élelem.

-Nem tetszett a mácsik-mondotta-mért fekete színű vot, megsótalan dobos izü.

-Bölgdzsén takarótunk: senki se tudta megenni. Aszonták az emberek, hogy nem bírják a munkát. Nem dolgozunk délután.

Beküdték a csószta azuraságho. Hát gyűtt at uraság hintón.

Mérgesen nézett rájuk kiálltolt: -ménem dolgoztok! Az emberek sompologtak hogy megkezdik a munkát. Én meg -édesapám mondta-fogtam a mácsikos lábost oda vittem a szamár szájáho, hogy egye meg. De a szamár elfordította fejét. Akkor oda vittem a Tallián Bandi uraság elé. Elkáromkodtam magamat-nézze meg a nagyságos ur étel ez? Amit még a szamara se eszik meg.

-Mámeg te vagy a lázító a bitang hét szüzmáriádat.

Kaptam én a vellát-mondta apám- röpitettem feléje.

-Hajts Vendel hajts! Elnyargalt. Azután javult a koszt.

Kaszások dala

Kimentem a rétre nem birtam kaszányi
Aara gyütt a babám nemakatt meg ányí
Tizen három kasza mind egyszerre vágja
Tizen három lánynak csókra ál a szája
Ibolya, viholya, őszi szellő fujaa
Ibolya levélbü lesz a koszoruja.

Márton Pista sógorom .

Született:1887 December 20-án. Nyolcvanegyedik évét tiporgya.

-Fiatal ember vótam, még amikor a Zihászi-/Somogy vámos/ gazdaságba arattam kosztra. Szász Káró vót a képes gazda is meg a munkás-gazda is. De nem igen lehetett látnyi, mindig csavargott. Nem is törődött avval, hogy mi van a bandájával. 1910-be vót. Tizenegyedik vót a rész. Abba kaptunk kosztot. Regge kenyeret ártak. Innen hazu vittünk hozzá szalánnát, vöröshajmát meg gyümölcsöt. Débe kihozták lófogatón a zebédet. Leves vót meg mácsik, meg egyhéten háromszor birka hus is. Meg hun bab, hun borsó vagy rizskása. Hatan ettünk egy nagy tálru. Körü ütünk vagy feküdtünk a földön ugy ettünk.

-A grálálásért is köllött dolgozni két napot. Pm. Mivel a szerződés szerint a tarót kézi nagy gráblával fel köllött vóna huzni, de a gazdaság lógeréblével azt elvégeztette, ennek ellenében történt a kétnapi robot.

Tallián uraságnál-

Márton Pista sógor képesgazda is vót. 1919 után hat esztendeig. Tallián Bandu uraságnak akkor még csak gazdája volt. Utánna fogadta föl a gazda fiját. Nagy Lajost ispánnak, aki Szentimrén végzett. Én szerettem volna miné kedvezőbb szerződést, hogy könnyebb legyen a teljesítés. A szerződést alá iratták a fogadottakkal is hogy a munka biztosítval legyen.

Nekem nem tetszett szerződésnek egy pontja: hogy a magbükös táblát-nyolcvan hódat-egy akó borér learatjuk.

Amikor fölolvasta a jegyző a szerződést, én föl szótam: Emberek, megértették elfogaggyák ily?

Akkor nem fogatták ee, aután meg az ispán suttyomba hátomegett aláiratta velük.

Iett ebbü egy lázadás.

Amikor a bükönyös zabot köllöttvona aratnyi az emberek duzzogtak, nem ártak ki aratnyi, sztrájkba léptek.

Ki gyütt Tótibu a pipása Mester főbiró meg a csöndérek, meg az uraság az ispánnal rákényszerítették a népet leküllött aratnyi. Mer a szerződés megszegése bün lett volna. Hiába kérték az emberek, hogyhát füzessenek érte valamit, mer a borgyu nem él meg az ember meg a családgya.

Na: a szerződés ilyen formán volt megirva, mely egy részről Tallián Andor Osztopáni lakos földbirtokos mint munka adó másik részről Márton István Osztopáni lakos munka vállaló között egyesség gyütt létre.

Munkavállaló vállalja, hogy tizenkettő kaszaerót összeszed. Tizenkettő marokszedővel hat kötővel, hat kötélterítővel és egy vízördővel.

A szerződés ki mondta hogy hány hód buzát, hány hod rozsot, hány hod árpát és zabot köll learatnyi.

Részletezte: Lekaszányi, marokba szennyi, bekötöznyi, -tizennyolcával képébe rakni. A kepe sorok észak dél irányba rakandók. A pap kéve düje délnek, feje északnak legyen. Minden képét szorossan le-

kötni úgy hogy a pap kéve fenekévü egy egy fűrtöt kihuzni-meg meg csavarni és a második wálkévéhö lekötnyi. Ahányszor a szél vihar széjjel szorta a kepeket, annyiszor- megszáritval-össze köllött rakni.

Nyolc-tíz nap aratás után megkezdődött a takarodás. Nr. Takarodás!

Azután két kaszaerőt beköllött annyi a takaruláscho.

Aratás végén a nézsések takarutak-masinátak. A fogadottak meg összeszették a kaszát. / Nr. gráblálást / meg össze is kötözték.

Árpakaszáláskor a kötök is kaszátak. A marokszedők meg a kötélterítők kötelet csinyátak supbu vagy rozsmarokbu. Pn. Az árpa annál jobb abrakvót, hogy ha keveredett bele rozs vagy buza szem.

A rész mérés ünnep volt. Vettek pálinkát és közösen meg is itták. Aratáskor jó kosztya vot a népnek. Tallián uraság meg is nézte, hogy mit esznek a kapások.

Bort is hoztak dére az ebéd hordó asszonyok/ Nr Déli csillagok. / Szollás mondás: aratáskor minden nap kijár a baromfi. Sárga gyöngyös tikhusleves, pörkölt vagy főzelék, fánk vagy rétes amiből uzonnára is maradt.

Akinek nem termett bora, vett egy akot. Zalábu is elhozták kocsin a bort eladni aratásra.

Zendülés

Egy aszálos éppen aznujságok is irták, hogy jár a kapásoknak kiegészítés. Napokig készülődtek, dízegték, duzzogtak, hogy bekine mennyi az uraságcho, amire fölbátorodtak, hogy üttek velem. Adott is az ur fejenkint kétmázsa buzát. Másnap kigyütt az uraság hozzánk, ippen ettünk. Én montam az embereknek, hogy hálából áljunk föl, ha az uraság ide ér. Nem átak föl!

- Miér ájjunk föl?: mondták. Mink dolgozunk nekünk megjár a pihenő.

- Amikor én kötélhuzó voótam, akó huszonnégy kaszaerő volt. Monta a sogornak. Hogyan, hogy később a 12 kaszaerő is öregendő volt.

- Iaa mer a Nagy Lajos ispán idehozta a zalai summásokat. Ezzel akarták az Osztopániakat megfélekezni. 1919-20-ba külön csépültük el a részünket, ahány kaszaerő annyi kisszoma, polva, törek kupac vot.

A világháboru után hazagyütt katonák bátrak voltak. Követeltek. Csak amikor a kommünt levették a fehérek azután újra vissza gyütt a régi. -Azután újra az összes termés tizszázalékot adták a szemnek Ebbü füzettük ki a fogadottakat.

Kötőknek:

Ötmérő buza ötmérő rozs egymérő árpa egymérő zab.

Marokszedőknek és kötélterítőknék:

Kettő és félmérő buza kettő és félmérő rozs félmérő árpa félmérő zab

Amikor a fogadottakat kifüzették azután elosztották ami megmaratt.

- Neked annyi volt a béred a sok gondért és a munka urányításáért. -Kaptam az egy hód 1200fölv konvenciosva meg egy hód kukorica földet meg 2kettő mázsa buzát. -Aki jelentkezett minden kit be vettél a bandába?

- Egyszernem. A Polányi Ferkó áskálódott ellenem, lázította a népet ellenem.

Ezért nem vettem be. Azután még jobban áskálódott. Sikerült a terve egy évig, mert Kapásgazda lett.

Akkor tudták meg, hogy milyen ember. Több éven nem köllött.

Pedig annak több esze vot mint nekem, mert nem dógozott. Kampósbottal járt, el is nevezték kampóshatos gazdának.

Kovács János cukros.

Született 1900-ban. A hatvannyolcadik évet tiporja. Most a Győzelem Termelő Szövetkezet mázsálója-szerű felelőse Osztopánban.

Ezerkilencszázharminckilencben még kapásgazda voltam. A fizetésem egy hóód kukorica a konvenciosra meg utóbb két mázsa buzs is.

A tagok összeszedésénél beköllött fisünöm az öreget, mert mindig aszonta, hogy :-Vigyázz ám! Aki kommunista volt be ne vedd a bandába. Hát aztán úgy csináltam, amikor kigyűtt hozzánk -aztán sorba kérdezte mindannyinak a nevét. Szerencsére má nemjő látott.

Akiről tudtam hogy jó neki annak a valódi nevét montam. Aki gondutam, hogy nem jó neki annak egy ismeretlen nevet montam.

-Ki ez hunnan származott-mem kommunista?

Nem-nem feleltem. Aztán elvót intézvel.

A kukorica földér eleinte 15napot kellett dolgozni. De a nép mindig bátrabb követelőbb lett, azután már 14 napot kellett dolgozni a kukorica földér. A masinálásért is eleinte három százalékot adott. Utóbb fölment háromés fél, négy százalékra 4%.

De utóbb má a kőtők is részesek voótak.

Tm. Valóban a nép öntudatos, bátor fellépése, forró tűz melege mindig hozott egy kis fejlődést.

Vizhordók.

Minden évben új sajtárt vettek közösen a vizhordóknak sorosan-minden minden nap másik két marokszedő lány a fején sajtárba hordta a vizet, onnan ahól jó ízű ivó vizet tudtak.

A vizhordók csinosak tiszták és cifrán öltözöttek voltak. Tetszetek a kötő legényeknek.

A fiatalabb marokszedők még nem jutottak sorra mert nembírák volna.

Erről egy élmény:

Lucz Nanica-jelenleg Sárdi Jenőné-67éves lakik Pécsen Nagypostavölgy 37szám alatt olyan serdülő lányka volt röstellte a dolgot, hogy őtet nem sorolták vizhordónak, aztán fölháborodva kiverekedte magának a vizhordás tekintélyét.

Felöltözött cifrán. Megnézegette otthon a tükörbe magát. Hogy ő a vizhordó csinos legyen, még talán külömb is lesz a többinél.

Szép meleg napsütés volt. Már a fölöstökökre is sok viz költött. Elfogyott a két sajtára, mert a marokszedő lányok, kötőlegények meg is mosakodtak a pohárból öntöztek egymás kezeiből.

Akkor még nem is volt baj, hanem tizora felé keserves hangon kiáltoztak vizért a kapások.

„Vizet! Vizet! Vizet!

A Nanica meghalotta ezt. Hej rajta igyekezett. De ahányat lépet, annyiszor loccsant rá a hideg víz.

-Jajj jaj-milesz itt délig. Hát még estélig.

Amire oda ért már mentek elébe pörlekedtek. Nanica szégyenkezett. Amikor az apjához ért kifogyott a sajtárból. Rá se mert nézni az apjára. Hallotta:

-Kelendős vized van jányom!

Többet nem mert vizet hordani.

Régi képes nóták

Somogy Megyei Múzeum
MA-474
Néprajzi osztály

Osztopánba

Talliánné megy az aratás
Matán Jóska az eső kaszás
Véberné a marokszedője
Pm. Szegényebb zsidó család aratott.

Özvegy Vékási Ferencné fekete Máriától
Talliánál vigan megy az aratás
Csáazti Jóska hacsí az eső kaszás
Dekker Barú a marokfőszedője.
Kévékötőjének a szeretője.

Habadombon ujjan buzát arattak
Este későn kin a mezőn maradtak
Éfél után horták össze a kévét.
Dekker Bandi nem látta a kedvesét.

Zöld buzába hosszát csuszik a kégyó
Szép lánybu van a csavargó ringyó.
Én istenem jaj de boldog ki csunya
Édesanyja szívét nem szomorítja.

Istenem istenem édes jó istenem
Mikor lesz én nékem szép szabad életem
Akkor lesz énnékem szép szabad életem:
Mikor a babámat két karral ölelem:
Akkor lesz énnékem szép szabad életem
Majd ha a szem buza szár köröszöt t terem.

Taliánné lefogyott az aratás
Minden legény földhő vággya a kaszát
Én is földhő vágom az én soromat
Miér huzta el az én gyöngé karomat
Én is földhő vágom az istrángomat
Mért törte föl az én gyöngé vállomat .

XII Az aratás szokásai hővédelme

3. Nr. Pénteken nem jó ekezdeni!

Első nap ne huggyozz a
taaróba mer varos lesz a lábad

Első napi aratáskor maradt vizet vigyétek a
buboerka hindára, hogy fusson hosszira.

5. Keresztet vet és azt mondja
Jézusom segélj meg.

12. Megpityulik

Végző rétest sűtnek ~~rág~~

Ádomást ittak

1. A gyermekkor után /iskoláskor után/ milyen nagyobb és kisebb csoportokra oszlanak a legények és lányok?

Koma, komám, bérmakomám, keresztségi keresztkonám.

Az első világháború előtt télen a fiúk és lányok is szánkáztak, hólabdáztak. Tavasszal rongy, vagy kötött labdával: nyulaztak, hármaskifutóztak, népeztek vagy kapóztak.

A kapózásba egész utca örege, apraja részt vehetett. Csak egy ütőt meg egy adogatót kellett választani vagy lemérni az ütőfát marokkal felülről lefelé. Akinek az ütőfa vége kezében maradt az ütőt először, a második adogató lett. Aki a labdát el tudta kapni, az föl jutott adogatónak. Az adogatóból ütő lett. Hol a közelre állónak esett a labda, hol meg a legmesszebb állónak, ahogyan sikerült az ütés. Sok gyakorlat után jó ütővé válhatott bárki is.

A népezéshez két gazda kellett aki választott magának népet az ottlétők közül. Persze az igazság kedvéért egyszer egyik, utána a másik választott. Először a jobb játékosok keltek el, de végül a leggyengébbek is fel lettek véve.

A nyulazáshoz is meg a népezéshez is kettő csinga vonal kellett, alsó és felső. Az alsók valamelyike dobta a labdát a felsők felé - ravaszul - ha nem tudták alkapni a labdát, alul kerültek. Ha nem tudták megdobni egyik alsót sem, akkor is alul került a felső. Gyakran változott az állás.

A nagyobbak csak vasárnap játszottak mise előtt első harangszóig. Délután litánia után a lányok ahogyan kijöttek a templomból, körbefogózkodtak - külön a kicsinyek is, nagyok is. Karikástáncot jártak, lent a templomtéren dalolva. Utána - hajarosszázval és bujj-bujj bokros láncsal énekeltek végig az utcákat.

A legények a kocsmá ajtóbul nézték őket és intettek ki ki a maga táncosának, akik kiváltak, hogy táncolni menjenek. Akkor minden vasárnap szólt a muzsika a kocsmában délután, estélig.

A kamaszodó fiúk nem mertek a kocsmának tájára menni, koszputak, bakugróztak, segbevágóztak. Katonai sorozás előtt avatták legénynek őket.

Voltak: Sikorai legények-lányok összetartoztak. Zsáliciaiak, Szerdahelyiek, Matándombiak, Berekaljiak, na meg cselédháziak.

Megtalálták a magukhoz valókat. Szegény parasztlegény nem tolakodott a módos legény társaságába. Mindenki a maga felenyájába érzi jól magát - volt a szó beszéd. A nemzetség elmosódott. Felekezeti villongás nem volt.

2. Hányan vannak egy csoportban?

A csoport számát nem határozta meg semmi és senki. Belefért a sok is, elég volt a kevés is.

3. Mi a feladata egy ilyen csoportnak?

A lényeg az volt, hogy jól teljenek el a napok, esték. Vidám legyen az élet. Meghitt jó kolegák ketten, hárman, négyen tartoztak össze. Ez a kis csoport titkot is őrizett. Ha igaz is, hogy csak az a titok, amit egy tud.

Igy alakult ki a koma elnevezés. Ilyen lehet 4-5 négy-öt

is, de a komám már csak egy lehet kettesben. A szerelmi érzést valakinek jó meggyónni, azért kell egy olyan, akinek meg lehet gyónni. De ha kibeszéli, már megszűnik a bizalom. - Neked se mondok el semmit, nem vagy igaz komám. Azután már csak a koma megszólítás elégséges.

Persze ez még nem zárja ki a nagyobb csoportban való részvételt. Közös játék, tánc, munka összetartó ereje tovább fűzi egybe a nagyobb csoportot.

4. A csoportok elnevezései?

Tánciskolások, kukoricafosztók, aratók, falusiak, pusztaiak. Karikázó táncosok.

Ellentét esetén a falusiak tahóknak gunyolták a cselédháziakat. A cselédháziak meg bugrisoknak a falusiakat. Pedig a bugerok /Kobenák, Korpicák, Márcsók, Ferkák, Zsinkók a falu egyik felén a Pernesz Osztopánon laktak. A Lengyel Osztopánon meg Burdi, Bubári, Patyi, Farkas, Fekete őrzik az ősi magyar nevet./

5. A csoporttagok hogyan nevezik egymást?

Pajtásnak, komának, régen Kiszések, focisták, s ezen belül koma, öregem.

6. A lánycsoportokat milyen alkalmak és jelenségek fűzik egymáshoz?

Régen a labdajáték és labda csinálás, rávarrás és kötött. Házi tánc nótára.

7. Van-e baráti, illetve ellenséges magatartás az egy faluban lévő lánycsoportok között?

A falu szája nyelve alá jutott lányok irigykedve gunyolják a szerényebb viselkedésű, erkölcsös lányokat. Megfordítva persze fokozottabb a harag. Ücsüt, bücsüt mondanak egymásnak.

Egyszer volt két megesett személy, soha nem szerették egymást és a közös esemény barátot forrasztott belőlük. De még a családok is összejártak azután.

8. Van-e a lánycsoporton belül olyan kapcsolat, amely csak két-három személyre terjed ki?

Rátartiság, okosság, takarékoság, új divat kezdés, szerelmeskedés, szellemesség.

9. Van-e valami kifejezésformája annak, hogy a barátságot megkötötték?

Régen komatálat vittek. De fogadott komaság is alakult ki két-három egyforma viselkedésű leánypajtás között.

10. Örökölhető-e a szorosabb baráti kapcsolat, illetve lekálisan meghatározott-e?

Vannak öröklött iratlan törvényszerű baráti kapcsolat a módosabb családok között. De a tartós komaság, pajtáság a gyermekek barátsága alapján létrejött jó viszonyon alapszik.

11. Milyen társadalmi viszonyban vannak a közelebbi barátok?

Ritkább esetben előfordul, hogy szegény a gazdaggal, gazdag a szegénnyel komaságba jut. De a falu szája itél: - Kereshetett volna magához valóbb komát is vagy - Legjobb a magunk falanyája.

12. Igyekszik-ea közvélemény beleszólni a választásba?

Különösen az anyák őrzik a silányabb tekintélyt. Nem a belső értékesebb, erkölcsi magaslat számít, hanem a külső máz, rangos butaság. Ez ellen tehetetlen az idő haladása. Még most is főnnáll a módosabbak gőgössége, kapcsolata.

13. Meddig tart a baráti kapcsolat a lánypajtások, illetve a szorosabb barátok között?

Hosszantartó - sok esetben egész életre szóló jóviszony vál maradandó, kölcsönös megbecsülés kapcsolatává. De vannak egész rövid idejű kapcsolatok. Vannak a férjhezmenésig tartók, ahol a férjek nem birják egymást, vagy egyik kiálhatatlan, vagy mind a kettő.

A gyermek születésekor, ha nem hívja meg keresztségi komának, mert már valakik megelőzték, meghívták keresztszülőknek. Visszautasítani, vagy el nem fogadni keresztanyaságot bűn is, meg a nép is megítéli érte. Ebben az esetben a gyerekkori komaság meglazul, nehogy a keresztségi komaság rovására, hátrányára legyen.

14. A legénycsoportokat milyen alkalmak és jelenségek fűzik egymáshoz?

Régen a kocsmázás, verekedés. Ahol lányok megjelentek, oda való csoportos bemenés. Lányosháznál legényeket szívesen láttak. Komalányoknak, komalegények vallottak szerelmet.

Kukoricalopás közösen,

Régen a csikók legeltetése.

Később és ma is, a közös munkahelyek.

Könyvtár látogatás. Tűzoltótestületi tagság. Kulturházi bálók, táncmulatságok, mozi látogatások.

15. Van-e baráti, illetve ellenséges magatartás az egy faluban lévő legénycsoportok között?

Régen sok ellenségeskedés, verekedések voltak. Halálos kimenetelű verekedések voltak. Varju Jónás a Druga Pistát megölte. Hosszu ballada él ma is róla.

Az első világháború után úgy elverték, Ferka János volt őrmestert, csupán összeférhetetlenségből, Sovák Miska, Berdár Imre, Lengyel Csana, úgy összeverték, hogy belehalt.

Nemrégén a Sándorica szőlőhegyen Sovák Miskát verték agyon Hajas Laci meg Szarka Pista. Hajas Laci a börtönben öngyilkos lett nadrágszíjjal felakasztotta magát a WC-n. Berdár Imre és Lengyel Csana sem éltek hosszú életet, iszákosságuk miatt.

16. Van-e a legénycsoportokon belül olyan kapcsolat, amely szorosabb, csak két-három személyre terjed ki?

Voltak szoros baráti kapcsolatok. Érezték, hogy az átlaglegényektől különbek magatartásban. Ezeket a parasztlegényeket meghívták az iparosbálba, akár tetszett a többinek, akár nem. Zártkörű mulatságba - lufereket- veszekedőket nem hívtak meg. Egyszerre lettek katonák. Legénybucsut tartottak. Nem félték a

verekedésektől, erősebbek voltak.

17. Milyen néven szólítják egymást, hogyan nevezik őket a faluban? Van-e valamilyen kifejezési formája a barátsághoz? Mikor?

Komám- jó komám - édes jó komám.

Sorozatkor legényavatás, utána legénybucsu emelte őket a komaság megalapítására.

18. A szorosabban vett barátok, milyen társadalmi viszonyban vannak?

Vannak és voltak szegény-gazdaggal, vagy gazdag szegénnyel barátságban, de a szegények barátsága szorosabb volt, mert egymást - ami a saját becsületét is jelentette - védelmezni is kellett, az értetlenebb gazdagokkal szemben.

19. Örökölhető-e a szorosabb baráti kapcsolat, illetve lokálisan meghatározott-e?

Nem tartós az ilyen öröklés. Legjobb a mélyről feltörő igaz, meghitt, - minden jóban, rosszban egymás ügyéért kész harcos barátság. Megfélemlítő barátság. Egy kicsit jó, ha félnek tőlünk.

20. Mennyiben irányított a választás a közelebbi barátságnál?

Hallgatnak a falu szájára is. De van önálló góg is, önteltség is. Pletyka, mende-monda. Az anyák mérgező kigyónyelvétől. Minden moslékba disznó. Veszekedik a gyerekével, s ha nem ér célt, akkor megalkudna úgy hogy neki legyen igaza.

21. Meddig tart a baráti kapcsolat a legénypajtások, illetve a szorosabb barátok között?

Tartosabbak mint a leányoké, mivel a férfiak erősebb nemek. Persze a nyelver asszony befolyásolni bírja, hogy egy régi barátságot lazává tegyen. De úgy is van, hogy a jóbarátnak hitt emberben csalatkozunk.

22. Befolyásolja-e a barátságot, illetve a barátság meglétét az egy faluban lakás, illetve elköltözés?

A ritkább találkozás és a mindennapi élet feladata elmossa élit a barátságnak.

23. Milyen szerepet játszik a barát, illetve a barátnő a lakodalom alkalmával?

A menyasszony barátnője az első nyoszoló-lány. Ezt a közeli rokonok is megértik. Törvényszerű szokás. A vőfények tiszteletben tartják. Ez alkalommal kimagasló tisztelet illeti.

24. A házasság, illetve az első gyermek születése után milyen volt a kapcsolat a volt barátok, szorosabban vett barátok között?

Már érintettem a kérdést, hogy a keresztszülői funkciókat megronthatja az a körülmény, hogy valakit keresztszülőnek hívott olyan egyén, aki nem a meghitt barátja volt. De mert sem nem il-

lik, sőt megvetendő bűn keresztszülőséget nem elfogadni, a meghitt gyerekkori jó komát megelőzte ezen besurranó körülmény. Ráadásul vissza nem hívni a keresztszülőt sértés. Ilyen esetekben válik szükségessé a több koma hívása.

A megszólítás nem változik, de az érzelem igen.

25. A baráti csoporton belüli megszólítások megmaradnak-e a házasság, gyerekszületés után? Kiterjednek-e a csoporttag testvéreire, gyermekeire?

A megszólítások is, de a belső szorosan vett szeretet érzése megmaradnak. Csupán az érzékenyebb féltékenység vált ki túlnövést.

A megszólítás kibővül, Keresztanya lesz az új anya és apa édesanyja, sőt a nagyanyja is. Ugyanígy keresztapává válik mindkét fél apja és nagyapja. Sőt az új anya és apa testvéreit is koma, komám megszólítás illeti.

26. Kit választottak a gyermek keresztszülőinek?

Ha több gyermek volt a családban, elsőnek elhívták a kötelező visszahívandót, akivel áll keresztségi koma viszony. Utána a kedvesebb rokon, akár az asszonyé, akár az emberé a rokonilag. Hasonlóság esetén az anya nővére első.

27. Választottak-e keresztszülőnek szomszédot, gazdát, papot, földesurat, munkatársat, munkáltatót, stb.?

Igen, de ebben nem volt köszönet. A falu meg kinevítette azt, aki föl akarja tolni magát.

28. Melyik nembeli keresztszülő fontosabb, súlyosabb a család számára? A keresztanya, mert az ajándékot ad, komatálat hoz, vagy a koma, aki társadalmi bázis a család számára?

A keresztanya azért is, mert az eredendő bűnért vállal felelősséget és hitvallást tesz a keresztelendő gyermek helyett.

29. Hány keresztszülője van egy gyermeknek?

Ahányat beír a pap a megjegyzésbe. Ámde csak egyetlen keresztanya az, aki a keresztviz alá tartja a keresztelendő gyermeket.

Paszitot hoznak a rokonok is, keresztszülők is és a koma-bálra megjelennek a meghívottak. Ez adja az alkalmat a koma-komám, keresztkomám megszólításra.

30. Egy családon belül azonosak-e a keresztszülők, illetve a keresztszülőpárok minden gyermeknél?

Vannak esetek, hogy minden gyermeknek azonos a keresztszülője, de a körülmények is beleszólnak.

31. Mi a helyi neve a keresztkomaság intézményének?

Anyakönyvi egyházkönyv és a keresztkut

32. Mi a neve a főkeresztszülő-párnak?
Keresztanya - Keresztapa.
33. Mi a neve a többi keresztszülő-párnak?
Komaasszony. Koma.
34. Mi a feladata a keresztelő alkalmával a főkeresztszülő-párnak?
Keresztviz alá tartja az újszülöttet, diszes takarót visz és fizeti a stólát. Majd a bábaasszonynak ad ajándékot, pénzt.
35. Ki viszi a gyermeket a templomi keresztelőre? Asszonyok, férfiak?
Asszony viszi a templomi keresztelőre a keresztelendőt.
36. Kik vesznek részt a templomi keresztelőn?
Régen csak a keresztanya és a bábaasszony.
Ma az egész rokonság férfiai is, az új keresztapával.
37. Mi a feladatuk a mellékes keresztszülő-pároknak? Részt vesznek a keresztelőn, az egyházi szertartáson? Komákká válnak-e azok, akik a keresztelőn jelen vannak?
Mellékesen komákká válnak a kísérő komaasszonyok is, komák is. Áldozat/ jeléül ajándékot adhatnak papnak, és sekrestyésnek.
38. A keresztelői szertartás és az azt követő összejövetel alkalmával hogyan csoportosulnak a férfiak és a nők?
Régen csak az asszonyok, ma a férfiak is elmennek a templomi keresztelőre is, meg a koma lakodalomra is.
39. A keresztelő neve?
Csonka László róm.kat.plébános.
40. Hogyan szólítja a gyermek keresztszüleit, szüleinek keresztszüleit, testvéreinek keresztszüleit, keresztszüleinek gyermekeit?
Keresztanyám, keresztapám, nagykeresztanya, nagykeresztapa,
Régen: Öregkeresztanyám, öregkeresztapám.
Testvéreinek a keresztszüleit ugyan így szólítja.
41. Hogyan szólítják egymást a gyermek szülei és a komapárok vagy komák?
Komámasszony, Komámuram, Keresztkomám, Komám.
42. Hogyan szólítják több keresztszülő esetén ugyanannak a gyermeknek a keresztszülei egymást?
Ugyanúgy szólítják mint az első keresztszülőket.

43. Hogyan szólítják egymást a testvérek különböző keresztszülei?

A testvérek keresztszüleit is úgy szólítják a gyermekek: Keresztanyám, keresztapám.

A komáé illetve kereszttestvéreket: komám megszólítás il-
leti.

44. Van-e valami megkülönböztetés az első komapár és a többi megszólítási módja között?

Nem tesznek különbséget a megszólításnál. Csak beszéd köz-
ben így nevezik meg, hogy: Keresztségi keresztkomasszonyom és
komám.

45. A keresztszülőket, illetve a keresztszülők közötti megszólí-
tást más kapcsolatokra is használják-e? /Pl. a koma szó legénypaj-
tást, munkatársat, barátot is jelent, illetve megszólítási forma?/

A koma, komám megszólítás már gyerek korban is használatos.
Kolegát, jóbarátot, jópajtást jelentett.

46. A komapárok milyen viszonyban vannak egymással?

Nem töröl szakadt komaság annyit ér amennyit érezni lehet
belőle.

Özvegyasszony lehet keresztanya, vénlegény is keresztapa.
De esett fehérnépet nem szoktak hívni keresztanyának.

47. Örökölhető-e a komaság? Kölcsönös-e a komaság?

Magasabb erkölcsi szempontok őrzik a komaság szentélyét,
ezt áruba bocsátani bűn lenne.

48. Mi a keresztszülő, illetve a keresztszülők kötelessége a kereszt-
gyermek szülei felé?

A keresztszülők kötelessége erkölcsi és anyagi támogatás,
nevelés módjának érdeklődés nyújtása.

Árvaság esetén gyámság tisztjének betöltése.

Gyermekágy idején ételhordás, majd nagy néha paszithozás
egy üveg borral.

49. Lehet-e szexuális kapcsolat a keresztgyermek szülei és komái
között?

A szexualitás ördögi erejének megnyilvánulása társadalmilag
alásüllyeszti a komaság tekintélyét. Elkövetése éppenolyan kö-
zönséges, mint sok más alacsonyrendűség.

Nem valami örvendetes házasság válik abból, hogy ha koma-
asszonyt vesz feleségül valaki, Ámde ő veszi kárát.

Keresztgyerek temetésekor a szenfödelet keresztszüleik ve-
szik - korozsma - helyett.

50. Mi a keresztszülő, illetve keresztszülők kötelessége a gyermek
felé?

A keresztszülők keresztgyerekeiknek tisztelettségét öröm-

mel fogadják. Ajándékokkal igyekeznek visszaadni a figyelmességet. Azon túl kötelezettséget vállalnak önként. Erkölcösségét, vallásosságát figyelik. Iskolai előmenetelüknek örömmel nyilvánulnak meg köszöntő szavaik.

Házasságkötéskor nyoszolóasszony a keresztanya, násznagy a keresztapa. Sok esetben ilyen alkalomkor veszik meg a korozsmát nászajándékképpen.

A nyoszolóasszony régen násznagyvékát vitt éjjelre a lakodalomba, amit éjjélkor bontottak fel. Töltött baromfi, fánk, kövesztett disznó-sonka, egy pintes üveg bor, kuglóf tészta. Felköszöntés után szétszertják a vendégek között.

A lakodalmi menet élén még a nyoszolóasszony egy szép kakast feldiszi színes szalagokkal, egy szál rozmaring dugó ágakkal a kezében, diszes selyem keszkenő a fején. A diszes kakast lábánál fogva lengeti, hogy lármázzon. A rozmaring egy szép piros almába van beleszúrva. A kiadó násznagy gondoskodik a mennyegzőrendjéről. Papnak stólat fizet, valóságos anyagi bázis ő, a keresztapa.

51. Mi a gyermek kötelessége a keresztszülők felé?

A keresztgyermek kötelessége a figyelmes tiszteletadás. Sok esetben a keresztanya, vagy apa nevét viseli, arra keresztelik.

Meghívja: bucsura, bérnyúlásra, cseládi ünnepekre.

Végül öregkorukban segít nekik, ha szükség van arra.

52. A keresztszülők gyermekei kapnak-e valami szerepet a lakodalomban?

A lakodalmi ünnepélyen elsőhelyen jönnek számításba a keresztszülőknek gyermekei. Ahogyan mondani szokás: tenálatok nélkül el sem mulhatna a lakodalom.

53. A keresztszülői, komasági kapcsolatokat meddig tartják számon?

Igazi keresztkomai kapcsolat megmarad az unokák részére figyelemmel. Ebből származik, hogy a kereszt nagyszülők és megkülönböztetett szeretettel élveznek.

54. Lehet-e a komaságot felmondani, abbahagyni, haragba lenni?

Közbeesett harag esetén, sem tudja a beszédet másképpen megnevezni az ember-gyereke: a komámuram, vagy komámasszonyom. Bár nem beszélünk, én ugyan nem is tudok rája haragudni. De mér is olyan furcsán viselkedett irányomba. /Kimagyarázkodás/. A gyerekeknek meg nem is volna szabaduk tudni a haragról.

55. Lehet-e a komát eladni?

Gunytt üzni még olyan komából sem illik, aki nem érdemel megbecsülést.

56. Melyik komát lehet otthagyni, illetve eladni, abban az esetben,

ha egy gyermeknek több keresztszülője van?

Eladásról nem tudok. De akár minden gyermeknek lehet külön keresztanyát hívni.

57. Melyek azok a babonás cselekedetek, amelyeket csak keresztanya, vagy keresztapa tud elvégezni?

Keresztelőről hazaérkezéskor kérdezi a házajtó előtt, a bábaasszony a keresztanyától: Kit hoztál? Keresztény bárányt! Ezt háromszor ismétlik.

58. Milyen "komaságot" ismernek még a keresztkomaságon kívül?

Bérma-keresztszülőket már a gyermek választ. A szülők csak akkor szólnak bele, hogyha nem látják jónak - maradandónak - a komaságot. "Válasszon mindenki magához valót" - elv alapján. Szentkut vizével hintés, bucsujáró helyen.

Nekem is van - volt - andocsi keresztanyám.

59. Kire használják még a keresztapa, keresztanya kifejezést a leirtakon kívül?

Keresztanyának nevezik a fogadott komaságból származó feleséget. Feleki János bácsi mindennap kijárt Cerinába a pinceházába, de egyedül nem érezte jól magát. Vitt egy korsó bort a szomszédos Szabó Pali sógorhoz, megpoharat, aztán úgy kocéntottak. Mindegyik a saját borát itta. Ha nem volt ott az ivó komája, akkor a saját pincéjében tele töltött két poharat:

- Iggyá komám. Dicsértessék a Jézus neve! Mindörökkén.
- Aggya Isten egészségére, komám uram!
- Köszönöm, viszont kívánom komám.

Valamilyen megszólítás úgy is kellett az emberek részére, s mivel a sok ágról való komaság révén az egész falu népe valamilyen ágon koma, így a legkézenfekvőbb volt a komám megszólítás. A különbséget úgy fejezték ki szavakban, hogy a valóságos komának kijáró megszólítást használták és használják.

Keresztkomám, keresztkomaasszony.

A 49-50-es kérdésekre csak halotti verssel tudok válaszolni:

Népmonda szerint:

Jaj Istenem, Istenem
tuggya ki vót e nekem:
Kedves pemetem áztatója,
likam bedugója.
/Kenyérsütéskor/

Jaj Istenem, Istenem,
Ki veteget bennekem
/a földeket/
Majd e-jis, majd a-jis,
Ugye komámuram maga is!

A sir felett a szeretett keresztkoma a másik felül állt a szertartás alatt.

- Kedves párom
egyetlen párom
aki a siron túl áll!

Amikor az üres sir felett sirval szólt az özvegy:

- Jaj előttem a nagy lík
Talán bizony betellik!
Keresztkomám egészen
majd maga is segíccsen.

Záradéku: Az újszülött köldökzsinórja ha leválik, biztos helyre kell eltenni, hogy arról az anyán kívül a keresztanya is tudjon.

A gyermek két éves korban születése napján maga bontja széjel. Ezáltal okos gyermek és ember lesz belőle.

A gyermekágyban fekvő anya ágyába fokhagymát tesznek, hogy az egészséget megőrizze.

Nagykést is tesznek az ágyba, hogy a "Szépasszonyok" a gyereket ki ne cseréljék, amíg az "Anyi" kiszáll az ágyból.

P a s z i t.

Paszit a neve annak az ünnepélynek, amit komaebéddel egybe kötvel tartanak.

A paszit isköltséges. Azért ha valaki nem honorálja az emberiséghez fűzött reményeket, gyáva lesz, vagy ügyetlen, buta, akkor szokják mondani:

"Ez is csak a paszit kedvéért készült!"

"Kár volt a paszitért!"

Sajnos nem tudok a komaságról érdekesebbeket, mivel nekem a kereszttségi komasághoz nem nagy szerencsém volt.

Elsősorban elhívott Magyar István, - de már akkor amikor a kisleány megszületett. Lehet, hogy valaki visszamondta neki, vagy vita tárgya volt a családjukban ez a kérdés. De nem nagyon voltunk összevalók. Nem is vártuk tőlük a komaság hívását. Nagy házban laktak, mi meg zsupptetős házban.

Ráadásul feleségemnek a leánykori komapajtása a néhai patyi Farkas Rozika, a néhai Geszti /bangura/ Jóskához ment férjhez. Velem egyidős volt és a komaságot ápoltuk egymás között.

Amikor megtudták, hogy nem utasítottuk vissza a Magyarék féle komaságot, szemrehányást tettek.

Gesztiék sem jutottak jobb helyzetbe, őket meg a patyi Farkas Paliék hívták meg kereszttszülőknek.

Végül megegyeztünk abban, hogy a második gyereknél majd megerősítjük a komaságot. Nekünk sikerült is, a kis fiának ők lettek a kereszttszülői. Nekik nem született több gyermekük és az első is meghalt, a komát úgy szurták agyon mint kocsmárost. A mi kis Jóska

fiánk is meghalt 7 hónapos korában tüdőgyulladástól.

A Magyar-féle komaság meg: elváltak és mert a komaasszonyt pártoltuk a komám és szülei megharagudtak ránk. Közben elköltöztek a faluból, - azt sem tudom, hogy hol laknak, - és nem nagyon hiányozunk egymásónknak.

Osztopán, 1968 augusztus 2-án.

Sass József